

Berachot Sources 42

שלטי הגבורים מסכת ברכות דף כח עמוד ב

ובכל לשון שיאמר אדם הברכות והתפלות יצא וא"צ לאמרן בלשון הקדש ואם אמר אדם בריך רחמנא מלכא דעלמא מריה דהאי פיתא יצא ידי ברכה ראשונה שהיא ברכת המוציא כמבואר בקונטרס הראיות בראיה ח':

רא"ש מסכת ברכות פרק ו סימן כג

ועל כולם אם אמר שהכל וכו'. אמר רב הונא חוץ מן הפת ויין רבי יוחנן אמר אפילו פת ויין^(ט) וקיימא לן כרבי יוחנן לגבי רב הונא וכן נמי הא דפליגי רבי מאיר ורבי יוסי דרבי מאיר קאמר אם אמר על הפת ברוך המקום שבראו יצא ורבי יוסי קאמר כל המשנה ממטבע שטבעו חכמים בברכות לא יצא ידי חובתו קאמר עליה בירושלמי אמר רבי יעקב בר אחא בר שמואל^(פ) הלכה כרבי מאיר ** וגם לכאורה ר' יוחנן כרבי מאיר סבירא ליה אלא דהגמרא קא דחי לה. הא דקאמר רבי מאיר אם אמר על הפת ברוך המקום שבראו יצא מיירי בין בברכת המוציא ובין אחר אכילה ויצא בה ידי ברכה ראשונה

בית הבחירה למאירי מסכת ברכות דף מ עמוד ב

כבר ביארנו במשנה שעל כלן אם אמר שהכל יצא אפי' בפת ויין בד"א בשברך שהכל שהוא נוסח המתוקן על ידי חכמים ואפי' אמרו בלשון חול שברכת המזון ושאר הברכות נאמרות הם בכל לשון כמו שביארנו בק"ש ותפלה ומ"מ אם עשה זה נוסח בפני עצמו בין בלשון הקדש בין בלשון חול בין בברכה לפניו בין בברכה לאחריו לא יצא כגון מי שאומר כמה נאה פת זו ברוך המקום שבראה או שיאמר בריך רחמנא מריה דהאי פתא וכיוצא בדברים אלו ויש אומרים שיצא בלשון זה ידי המוציא או ידי ברכה ראשונה מג' ברכות שלאחריו שהרי בפרק הרואה התבאר על אחד מן החכמים שאמר לחברו שנתרפא בריך רחמנא דיהבך ניהלן ולא יהבך לעפרא ונפטר בכך מלברך ברכת הגומל כמו שיתבאר שם ולשיטתנו לא יצא אלא בהזכרת מלכות ובחתימה כמו שביארנו בפרק א' ומה שאמר כאן בריך רחמנא מריה דהאי פתא ולא גמר בריך רחמנא מלכא מפני שלדעת רב נאמרה שאינו מצריך מלכות וכבר ידעת רב ור' יוחנן הלכה כר' יוחנן:

תלמוד בבלי מסכת ברכות דף יא עמוד א

משנה. בשחר מברך שתים לפניו ואחת לאחריה, ובערב מברך שתים לפניו ושתיים לאחריה, אחת ארוכה ואחת קצרה. מקום שאמרו להאריך - אינו רשאי לקצר, לקצר - אינו רשאי להאריך, לחתום - אינו רשאי שלא לחתום, שלא לחתום - אינו רשאי לחתום.

חדושי הרשב"א מסכת ברכות דף מ עמוד ב

והא בעינן ג' ברכות מאי יצא דקאמר רב יצא ידי ברכה ראשונה וקמ"ל דאע"ג דלא אמרה כי היכי דתקינן לה רבנן יצא, ומינה שמעי' דאין נוסח הברכות מעכב כל זמן שהוא שומר את המטבע, כלומר שלא יעשה מן הקצר ארוך ומן הארוך קצר, וכבר כתבתי בפ"ק דמטבע ארוך הוא שפותח וחותם וקצר שפותח ואינו חותם או שחותם ואינו פותח ואינה ברכה סמוכה לחברתה, ואם היה משנה את המטבע לא יצא וכדתנן בפרק קמא דמכלתין [י"א א'] מקום שאמרו להאריך אינו רשאי לקצר לקצר אינו רשאי להאריך, ומשום הכי מסתבר לי דבהא אפי' ידי ברכה ראשונה לא יצא אלא א"כ פותח וחותם בה דברכה ראשונה של ברכת המזון ארוכה היא והלכך צריך שיאמר בריך רחמנא מריה דהאי פתא בריך רחמנא דזן כולה וכיוצא בזה כדי שיהיה פותח בברוך וחותם בברוך ולר"י נמי דבעי מלכות ה"נ בעינן שיזכיר מלכות, והיינו דבתר הא אדכר פלוגתא דרב ור' יוחנן, אח"כ מצאתי מקצת ספרים שגורסין כן בפירוש ולר"י דאמר כל ברכה שאין בה מלכות אינה ברכה דאמר בריך רחמנא מלכא מריה דהאי פתא.

שיטה מקובצת מסכת ברכות דף מ עמוד ב

סלקא דעתך אמינא. היכא אמרינן דכי אמרה בלשון חול יצא היכא דאמרה כי היכא דתקינן לה רבנן שיאמר אותו ענין עצמו אבל הכא אימא לא קא משמע לן. והא נמי אתיא כר' מאיר דלעיל. ושמעינן מהא דאפילו מטבע ארוך שאמרו במטבע קצר יצא כדכתיבנא בפרק קמא. ולמאן דפריש התם דמקום שאמרו להאריך אינו רשאי לקצר לעשותו מטבע קצר שפותח ואינו חותם או חותם ואינו פותח. הכא נמי צריך לחתום דאי לא אפילו ידי ברכה ראשונה של ברכת המזון לא יצא דארוכה היא שהיא פותחת וחותרת. וכיון דכן צריך לומר הכי בריך רחמנא מלכא מאריה דהאי פתא בריך רחמנא דזן כולא כדי שיהא פותח בברוך וחותר בברוך. והוא הדין לברכה אחת מעין שלש של מיני מזונות שהוא מן הדין פוטר שלוש ברכות של מזון וכן שלוש ברכות פוטרות מעין שלוש באותו של מיני מזונות. אבל של מיני פירות אין

מעין שלוש שלהן פוטרת שלוש ברכות ולא שלוש ברכות של מזון פוטרות מעין שלוש שלהן לפי שאין מזון ואין במעין שלוש שלהן נזכר ענין מזון כלל הילכך אין לפטור שלוש ברכות במעין שלוש שלהן שאין בהם ענין מזון כלל ואין לפטור מעין שלוש שלהן שאין ענין מזון כלל בברכת שלוש שהוא ענין מזון:

רמב"ם הלכות ברכות פרק א הלכה ה - ח

הלכה ה

ונוסח כל הברכות עזרא ובית דינו תקנום, ואין ראוי לשנותם ולא להוסיף על אחת מהם ולא לגרוע ממנה, וכל המשנה ממטבע שטבעו חכמים בברכות אינו אלא טועה, וכל ברכה שאין בה הזכרת השם א ומלכות אינה ברכה אלא אם כן היתה סמוכה לחבירתה.

הלכה ו

וכל הברכות כולן נאמרין בכל לשון והוא שיאמר כעין שתקנו חכמים, ואם שינה את המטבע ב הואיל והזכיר אזכרה ומלכות וענין הברכה אפילו בלשון חול יצא.

כסף משנה הלכות ברכות פרק א הלכה ה - ו

הלכה ה

[ה] ונוסח כל הברכות וכו'. נתבאר בהלכות קריאת שמע פ"א:

וכל המשנה וכו'. פרק כיצד מברכין (שם מ'): ראה פת נאה ואמר כמה נאה פת זו ברוך המקום שבראה ראה תאנה נאה ואמר כמה נאה תאנה זו ברוך המקום שבראה יצא דברי רבי מאיר רבי יוסי אומר כל המשנה ממטבע שטבעו חכמים בברכות לא יצא י"ח. וק"ל למה שינה רבינו הלשון וכתב אינו אלא טועה וכן יש לדקדק למה כתב ואין ראוי לשנותם וכו' ונ"ל דתרי גווני שינוי הן האחד שהוא אומר נוסח הברכה שתקנו חכמים אלא שהוא מוסיף בה או גורע ממנה או שהוא אומר כעין נוסח שתקנו חכמים אבל הוא אומר אותה במלות אחרות ומ"מ הם רומזות לנוסח שתקנו חז"ל וכיון שכוונת דבריו עולה למה שתקנו חז"ל אין כאן טעות אבל אין ראוי לעשות כן. השינוי השני הוא שמשנה כוונת הברכה כגון ברוך המקום שבראה שהיא ברכה כוללת וחז"ל תיקנו לברך על כל דבר בפרטות המוציא לחם מן הארץ בפה"ע וכיוצא ועל זה כתב שאינו אלא טועה כלומר וכיון דטועה הוא לא יצא ידי חובתו וכדברי יוסי. ועי"ל דפלוגתא דר"מ ור' יהודה /יוסי/ לאו משום שבראה היא אלא מפני שלא הזכיר שם ומלכות שאילו היה מזכיר שם ומלכות ואומר בא"י אמ"ה שבראה לכ"ע יצא י"ח ומ"מ אף על פי שמזכיר שם ומלכות ואומר ענין הברכות בשינוי טועה הוא דמה בצע לשנות ועכ"ז יוצא י"ח. ולפי זה מ"ש וכל המשנה וכו' אינו אלא טועה אדלעיל קאי שכתב ואין ראוי לשנותה וזה עיקר דאילו לפירושא קמא תיקשי מי גרע מברך רחמנא מאריה דהאי פיתא:

הלכה ו

[ו] וכל הברכות כולן וכו'. גם זה שם (מ'): מנימין רעיא כרך ריפתא ואמר בריך רחמנא מאריה דהאי פיתא אמר רבא יצא ידי ברכה ראשונה מאי קמ"ל אף על גב דאמרה בלשון חול תנינא ואלו נאמרים בכל לשון פרשת סוטה וברכת המזון איצטריך סד"א ה"מ היכא דאמרה בלשון חול כי היכי דתקינן רבנן בלשון הקדש אבל לא אמרה בלשון חול כי היכי דתקינן רבנן בלשון הקדש כלומר אלא בנוסח אחר כי הא דמנימין אימא לא יצא קמ"ל, וזהו שחזר רבינו וכפל אפילו בלשון חול יצא לומר דאע"ג דאיכא תרתי שאין הברכה כתקנת חכמים והיא בלשון חול אפילו הכי יצא: על מ"ש רבינו ואם שינה את המטבע יצא וכו' כתב הרמ"ך תימה דבהלכות ק"ש כתב לא יצא וכו' וצ"ע עכ"ל. ויש לתמוה על תמיהתו דבריש הלכות ק"ש מיירי ששינה שחתם בברוך או פתח במקום שהתקינן שלא לחתום או שלא לפתוח או ששינה ולא חתם או לא פתח בברוך במקום שהתקינן לחתום או לפתוח והכא מיירי ששינה בנוסח הברכה ולא אמר אותו לשון ממש אלא שאמר ענין הברכה בנוסח אחר ולא שינה לא בפתיחה ולא בחתימה וזה מבואר בדברי רבינו:

רמב"ם הלכות קריאת שמע פרק א הלכה ז

ברכה ראשונה שלפניה בין ביום בין בלילה פותח בה בברוך וחותם בה בברוך, ושאר ברכותיה חותם בכל אחת מהן בברוך ואין להם פתיחה בברוך, ברכות אלו עם שאר כל הברכות הערוכות בפי כל ישראל עזרא הסופר ובית דינו תקנום ואין אדם רשאי לפחות מהם ולא להוסיף עליהם, מקום שהתקינן לחתום בברוך אינו רשאי שלא לחתום, ומקום שהתקינן שלא לחתום אינו רשאי לחתום, מקום שהתקינן שלא לפתוח בברוך אינו רשאי לפתוח, מקום שהתקינן לפתוח אינו רשאי שלא לפתוח, כללו של דבר כל המשנה ממטבע שטבעו חכמים בברכות הרי זה טועה וחוזר ומברך כמטבע, ג וכל שאינו אומר אמת ויצב בשחרית ואמת ואמונה בערבית לא יצא ידי חובתו.

כסף משנה הלכות קריאת שמע פרק א הלכה ז

כתב הרמ"ך כל המשנה ממטבע וכו' וחוזר ומברך. ולא נהירא מההוא עובדא דההוא (תנא) דאמר בריך רחמנא מריה דהאי פיתא וגם מההוא דאמר דיהבך לן ולא יהבך לעפרא ופטרואו מלהודות אף על פי ששינה ממטבע בברכת הגומל ומנימין שינה ממטבע ברכת הזן ואעפ"כ יצא עכ"ל:

רש"י מסכת ברכות דף יא עמוד א

משנה. בשחר מברך שתיים וכו' - כדאמר בברכות ירושלמי: שבע ברכות הללו על שם שבע ביום הללתיך (תהילים קי"ט).
אחת ארוכה ואחת קצרה - אשתים לאחריה דערבית קאי (נוסח אחר: ארוכה - אמת ואמונה, קצרה - השכיבנו).
לחתום - בברוך.
שלא לחתום - כגון ברכת הפירות ומצות.

רמב"ם על משנה מסכת ברכות פרק א משנה ד

[ח] שתי הברכות שמברך בשחרית לפני קרית שמע הם יוצר ואהבה, והאחת שמברך לאחריה היא אמת ויציב. אבל בלילה מברך לפני שתיים מעריב ערבים ואהבת עולם, ואחריה אמת ואמונה והשכיבנו. וברכה ארוכה היא יוצר ומעריב ערבים, וקצרה אהבת עולם. וקרא יוצר ארוכה ואהבת עולם קצרה לפי שכל ברכה שבתחלתה ברוך ובסופה ברוך קורא אותה ארוכה. ושאינה כן קורא אותה קצרה. ופירוש אינו רשאי, אין לו רשות, כלומר שאין מותר לו לעשות. לחתום, לסיים, כלומר להפסיק שלא במקום הפסק.

טור אורח חיים הלכות קריאת שמע סימן סח

בענין ההפסקה שמפסיקין בברכות שמע לומר קרוב"ץ^(א) ראוי היה שלא להפסיק והרמ"ה נשאל על זה והשיב כך ראינו שאסור להפסיק והרי בפ"י שנינו ברכות (יא א) במקום שאמרו לקצר אינו רשאי להאריך ועוד שנינו (שם מ ב ע"י ברמב"ם ובכ"מ פ"א מהלכות ברכות הלכה ז') כל המשנה ממטבע שטבעו חכמים בברכות לא יצא ידי חובתו ואשר הוגד לכם שאני יושב ביניהם ושומע ושותק אמת הוגד לכם ולא מפני שהדבר ישר בעיני אני בא בעת הקרוב"ץ אלא כדי שלא אמנע עצמי מסדר הקדושות והקדישים ועניית אמן ולהתפלל עם הצבור אך מה שהוגד לכם שיש בידי למחות לא הוגד לכם האמת על כן אמרתי הנח להם לישראל מוטב שיהו שוגגין ואל יהו מזידין וזו היא סיבת שתיקתי ומנהגי ביום הקרוב"ץ כיון שהתחיל ש"צ ביוצר אור^(ב) אני מתחיל לברך לבדי בלחש כל הברכות כסדרן וקורא ק"ש ומברך אחריה ברכת אמת ויציב אך איני גומרה מיד רק עד העונה לעמו ישראל בעת שועם אליו ומשם ואילך אני שותק איני מברך ולא מדבר בדברי תורה ולא בדברי שיחה עד שש"צ מגיע למקום שפסקתי ואני חותם עם הצבור ברכת אמת ויציב בגאולה ואני סומך גאולה לתפלה ע"כ. וכ"כ הרמב"ם ז"ל ברכות אלו עם שאר הברכות אין אדם רשאי לפחות מהן ולא להוסיף עליהם^(ג) אמנם נוהגין בכל המקומות לומר בהם קרוב"ץ. וגם הראשונים אשר תקנום היו גדולי עולם כמו רבי אלעזר הקליר וחבריו וכן כתב הראב"ד למעט או להרבות באמצע הברכה אין קפידא לפיכך נהגו להוסיף פיוטין במאורות ובאהבה ובזולתות:
^(ד) גם ר"ת דחק לפרש ההיא דבמקום שאמרו לקצר וכו' כדי לקיים המנהג ומ"מ טוב ויפה הדבר לבטלה למי שאפשר כי היא סיבה להפסיק בשיחה בטלה בדברי הבאי^(ה) גם פירוש ר"ת שפירש לקיים המנהג לא ישר בעיני א"א ז"ל:

שולחן ערוך אורח חיים הלכות קריאת שמע סימן סח

שלא להפסיק בפיוטין, ובו סעיף אחד.
הקדמות: מגן אברהם, פרי מגדים אשל אברהם, מחצית השקל

סעיף א

^(א) יש מקומות שמפסיקים בברכות ק"ש לומר פיוטים, ^(א) ונכון למנוע מלאמרם^(א) משום דהוי הפסק. הגה: ^(ב) ויש אומרים^(א) דאין^(א) איסור בדבר (הר"י ס"פ אין עומדין והרשב"א והטור) וכן נוהגין בכל המקומות^(א) לאמרם, והמיקל ואינו אומרם לא הפסיד ומ"מ לא יעסוק בשום דבר, אפי' בד"ת אסור להפסיק ולעסוק^(ב) כל זמן שהצבור אומר פיוטים, וכ"ש שאסור לדבר שום שיחה בטילה. ומ"מ מי שלומד ע"י הרהור שרואה בספר ומהרהר, לית ביה איסורא דהרהור^(ב) לאו כדיבור^(א) דמי, אלא^(א) שמתוך כך^(ב) יבואו לדבר ויבואו לידי הפסק. וע"כ^(א) ד"ת^(ג) אין לאדם לפרוש עצמו^(ב) ^(ג) מהציבור במקום שנהגו לאמרם, ויאמר אותם^(ד) עמהם וע"ל סימן צ' סעיף י' (מהרי"ל וד"מ).